

**«КОСМІЧНА ОПЕРА» ФРАНСІСА КАРСАКА
У ФРАНЦУЗЬКІЙ НАУКОВІЙ ФАНТАСТИЦІ**

Стаття присвячена творчості одного з найвідоміших авторів сучасної французької науково-фантастичної літератури, Франсіса Карсака. Вивчення творчості цього письменника та вченого дозволяє зробити висновок, що він не тільки наслідував кращі традиції французької фантастичної літератури, засновані Жулем Верном та Жозефом Роні-ст., а й розвинув на французькому матеріалі окремий жанр «космічної опери».

Ключові слова: Карсак, наукова фантастика, космічна опера, Жюль Верн

Романенко Я.А. Космическая опера Франсиса Карсака во французской научной фантастике. Стаття посвящена творчеству одного из известнейших авторов современной научно-фантастической литературы, Франсиса Карсака. Изучение творчества этого писателя и ученого позволяет сделать вывод, что он не только последователь лучших традиций французской фантастической литературы, основанной Жюлем Верном и Жозефом Рони ст., но и развил на французском материале отдельный жанр «космической оперы».

Ключевые слова: Карсак, научная фантастика, космическая опера, Жюль Верн.

Romanenko Ya. 'Space opera' by Francis Carcas in French sci-fi. The article is dedicated to the creative works of one of the most famous writers in contemporary French sci-fi, Francis Carsac. Study of his creative works makes it possible to conclude that he not only inherited the best traditions of the French sci-fi initiated by Jules Verne and J.-H. Rosny aîné but also developed a new for French literature genre of "space opera".

Keywords: Carsac, sci-fi, 'space opera', Jules Verne

Основним аспектом цієї роботи є дослідження творчості Франсіса Карсака, який наслідував не тільки кращі традиції французької фантастики Жуля Верна та Жозефа Роні-ст. У цьому дослідженні нам представляється доцільним відстежити витоки нової течії, започаткованої Франсісом Карсаком у французькій фантастичній літературі.

Франсіс Карсак - псевдонім Франсуа Борда (фр. *François Bordes*; 30 грудня 1919 - 30 квітня 1981), французького вченого-палеоантрополога, фахівця з геології четвертинного періоду, одного з найбільш відомих письменників-фантастів Франції.

Борд навчався в Тулузькому університеті; але ж навчання довелося перервати через другу світову війну, яку він провів у загонах руху Опору. Чимось ця частина біографії Франсуа Борда нагадує біографію іншого фантаста, польського письменника, філософа, сатирика та гуманіста Станіслава Лема, який до речі, народився і провів дитинство та юність у Львові. Після війни Борд все ж закінчив вищу освіту й невдовзі став професором палеоантропології в університеті м. Бордо. Паралельно з викладанням, він почав займатися письменницькою діяльністю. Як фантаст був широко відомий за межами Франції, у тому числі в СРСР і США. Був знайомий з багатьма американськими фантастами, листувався з Полом Андерсоном. В кінці 60-х рр.. писати практично перестав. Помер в 1981 р. в США, де провів останні роки свого життя.

Перші творчі спроби Карсака припали на воєнні роки, проте написаний ним у лісах Дордоні роман про подорож на Марс під назвою «На стерильній планеті» довгий час не видавався і був опублікований тільки наприкінці 90-х рр.. Його перша публікація датується 1954 р., коли у видавництві «Ашетт» (Nachette) у серії «*Rayon Fantastique*» («Фантастичний промінь») вийшов роман «Прибульці нізвідки», відразу помічений читачами і критикою. Трохи пізніше цей роман був включений Ж. Берж'є до числа небагатьох НФ-творів, що з'явилися помітними віхами в розвиткові жанру. У цьому ж році в журналі «*Fiction*» («Фантастика») з'явилися оповідання «Плями іржі» і «Штрихування». Протягом 50-60-х рр.. Карсаком були написані ще п'ять романів, в тому числі «Робінзони космосу» (1955), «Втеча Землі» (1960), «Цей світ наш» (1962), «Наша батьківщина - космос» (1962), «Леви Ельдорадо» (1967). У журналах та антологіях періодично з'являлися розповіді Карсак, серед яких можна відзначити такі, як «Вікно в минуле», «Людина, яка говорила з марсіанами», «Поцілунок життя», «Предок», «Голос вовка», «Божество, що спадає з вітром» та ін. Частина з них разом з повістю «Гори доли» увійшла до збірки «Погляд у інше» (1966). Усі романи і практично всі оповідання увійшли у повне зібрання творів Ф. Карсака у двох томах, що вийшло у видавництві «Лефранк».

На превеликий жаль автор цієї статті не знає жодного перекладу творів Карсака на українську, але майже всі великі твори Карсака, мабуть, за винятком тільки роману «На стерильній планеті», переведені на російську мову і багато разів перевидавалися; тут слід зазначити, що такі твори, як «Леви Ельдорадо» і «Втеча Землі» були опубліковані в скороченому вигляді. Російськомовному читачеві відомі також повість «Гори доли», яка є пріквелом до «Левів Ельдорадо», які в оригіналі називаються «*La vermine du lion*» - Паразити на левиній гриві», та оповідання «Перша Імперія».

Але ж тільки завдяки випадку радянський читач зміг познайомитися з творчістю цього яскравого письменника і науковця. Існування цензури в СРСР та ідеологічні міркування, які дуже не вітали жанр космічних пригод, вважали подібну літературу занепадницькою та нікчемною. Тому за радянських часів жанр був майже невідомий радянським шанувальникам фантастики: визнаних майстрів «космічної опери» - Едмонда Гамільтона, Едварда «Дока» Сміта і Джека Вільямсона - почали друкувати більш-менш регулярно почали тільки в 1990-х.

І тим не менше принаймні один твір письменника, який потім зарекомендував себе як автор справжньої «космічної опери» побачив світ аж у 1965 році – накладом, який сягав майже півмільйона примірників.

Книжка зовсім нікому не відомого французького автора Франсіса Карсака вийшла у видавництві «Думка». Роман називався «Робінзони Космосу».

Ніхто, втім, «оперних» рецидивів в творі співвітчизника і продовжувача справи великого Жуля Верна тоді не розгледів. В романі Карсак описав, як в результаті космічного катаклізму декілька шматків земної поверхні з розташованими там людьми «відкололися» і потрапили на іншу планету, населену розумними «кентаврами», яку потім назвуть Теллусом. Радянські критики особливо наголошували у своїх статтях і рецензіях на «факт» мирного співіснування землян з аборигенами ...

І навіть пізніше, коли російською мовою з'явилися інші книги Карсака – на цей раз, справжні представники «космічної опери»: «Прибульці нізвідки», «Втеча Землі» та «Леви Ельдорадо», - про автора у пресі говорилися в основному тільки хороші речі. Особливо відзначали його гуманізм, соціальний оптимізм, миролюбність і навіть ... «інтернаціоналізм» (розсовуючи значення цього терміна до галактичних масштабів), а також уміння будувати захоплюючий сюжет - гідне продовження романтичних та пізнавальних традицій великого співвітчизника-класика Жуля Верна.

Карсака стали протиставляти американській «антигуманній, занепадницькій, пронизаній насильством та ксенофобією «космічній опері. Але, чогось недогледіли рецензенти Карсака, як свого часу й рецензенти англійської групи «Pink Floyd», які до сьомого неба звеличували цю групу за антирасизм в їхньому альбомі, в потім забороняли після виходу синглу «Get your filthy hands off my desert» з іншого альбому «The Final Cut», в якому музиканти посміли у негативному світлі пом'янути тодішнього генсека Леоніда Брежнєва.

Як абсолютно вірно зазначив у своїй статті відомий російський публіцист, перекладач та критик фантастики, Володимир Гаков, сюжети, підходи й розмах в книжках Карсака «...нічим принципово не відрізнялися від творчої манери, скажімо, тепер вже добре відомого і у нас визнаного короля жанру - Едмонда Гамільтона. Й у того неупереджений, об'єктивний погляд завжди відшукає децицію хоч й специфічно американського, але гуманізму. І Добро у Гамільтона зазвичай перемагає Зло, і оптимізм гарантований - у сенсі непорушного для автора-американця правила: будь-який морок і кровопролиття завершувати «хеппі-ендом». Щоправда, в епопеях Гамільтона та інших авторів «космічної опери» мир серед зірок запановує обов'язково після зоряних ж воєн – як наслідок перемоги над якими-небудь агресивними «негуманоїдами». І ні-ні, та нагадає про себе відома ідея щодо «тягаря цивілізованого землянина», нібито несе відсталому зоряному народом культуру і дари цивілізації, - очевидна трансформація кіплінговського «тягаря білої людини» ...» [Гаков 2001].

Але ж і в «гуманного» і «оптимістичного» Карсака ми виявляємо майже те ж саме.

У «Робінзонах космосу» білі колоністи розчищають собі «життєвий простір» за рахунок місцевих аборигенів, «слви́пів», яким не пощастило жити на землях, які приглянулися французам.

В єдиній його трилогії, що складається з романів «Прибульці нізвідки», «Цей світ - наш» і «Космос - наш дім», ера загальногалактичного братерства настає лише після того, як «нашим» (гуманоїдам) вдається остаточно побороти якихось там злобних і агресивних, негуманоїдних «місликов», що гасять зірки! І в більш пізньому романі «Леви Ельдорадо», незважаючи на очевидну симпатію автора до відсталих аборигенів, втручання в їхні справи високорозвинених землян всі теж наче в порядку ... Хоча, заради справедливості, треба сказати, що цього разу головним антагоністом головних героїв є доволі земна сутність – «Міжпланетне металургійне бюро».

Це, до речі, одна з рис, яка дещо відрізняє Карсака від його заокеанських колег. Як й його специфічний гуманізм, на який явно наклала відбиток частка його біографії та участь у русі Опору під час окупації Франції. У «Робінзонах космосу» головні герої, котрим симпатизує автор, не дуже переймаються міркуваннями гуманізму, коли починається маленька «громадянська війна» між Замком та Селищем, вони спокійнісінько вішають «зрадників» та «військових злочинців» - у першому разі, навіть без будь-якого суду. Відрізняють Карсака від американських «оперників» також явно соціалістичні погляди: саме у такий спосіб будують своє життя жителі Теллуса у його «Робінзонах». Але й там Добро і Зло чітко відокремлені одне від одного.

А як схожі один на одного «Зоряних королів» Гамільтона і «Втеча Землі» або «Прибульці

нізвідки» Карсака - дійсно важко позбутися враження, що ці книжки, написані однією рукою.

Є й ще одна спільна риса, яка поєднує американських «оперників» з Карсаком – серіальність. Те, що Карсак написав вже зазначену вище трилогію, розпочату «Прибульцями нізвідки», це тільки початок, судячи за все, у 1966 році він задумав цілу серію про пригоди геолога Тераї Лапрада та розпочав втілювати свій замисел повістю «Гори доли», в фіналі якого «Бог доли» офірців пророкує майбутнє Тераї Лапрада, в якому містяться частки сюжету «Львів Ельдорадо», а також згадка про те, що Тераї помре у віці 124 років «могутнім, коханим... але одинаком, як всі розумні істоти»[Карсак 1981].

Отже, Карсак також є творцем такої ж «космічної опери», як й Гамільтон, Берроуз, «Док» Сміт, Уільямсон.

Інша справа, що книжка у цьому жанрі може бути майстерною, високопрофесійною, такою, що тримає читача в напрузі від першої до останньої сторінки і вражає неабиякою фантазією. Але ж частіше ж під звичним словосполученням ховається формена «оперетка», вульгарна й убога імітація, виріб, макулатура, безплідне топтання по стежках, вже прокладених іншими. Щось на кшталт масового друкування чи переписування штучних картин іспанця Бориса Вальєхо.

І Едмунд Гамільтон, і Едгар Берроуз, і Франсіс Карсак писали, по суті, той же самий різновид масової літератури (відмінності між ними обумовлені відмінностями культурно-історичними та у життєвому досвіді, але ж, зрештою, це тільки національна специфіка). То й що? У ній - масовій літературі - раніше досягли успіху і Дюма, і Жуль Верн! І Гамільтон, і Берроуз, і Карсак робили свою справу майстерно - захоплююче, із розмахом - і обидва, безумовно, мали щасливий дар тримати читача до самого фіналу.

А в усьому іншому, «космічна опера» - жанр динамічний і запаморочливий, в якому не до абстрактних філософствувань, соціального моделювання або витонченого психологізму.

Фантазією Карсака доля не обділила, це факт. У вже «Робінзонах Космосу» (1955), як уже говорилося, мимовільні космічні колоністи відправлялися до пункту призначення на ... шматку земної поверхні, відірваної у нашої планети. Ще більш оригінальним - і таким, що задовольняє смакам і розмахом справжніх шанувальників «космічної опери» - є рішення теми «зоряного ковчега» знайдене в одному з найкращих творів Карсака, романі «Втеча Землі» (1960). Він також переведений і видавався російською мовою не раз (практично усі романи були видані та перевидані у чудових перекладах Фелікса Мендельсона), тому лише можна нагадати, що дія роману відбувається в далекому майбутньому, коли, не чекаючи передбаченого вченими неминучого вибуху Сонця, в довге зоряне плавання відправляються абсолютно незвичайні «космічні кораблі» - цілі планети – Земля та колонізована людьми Венера, виведені нашими далекими нащадками зі звичних своїх орбіт!

Карсак дійсно багато в чому продовжив традиції, закладені у французькій фантастиці Жюлем Верном і Жозефом Роні-старшим. У першого він узяв оптимістичний погляд на можливості науки і техніки, за допомогою яких можна протистояти навіть космічній катастрофи, а другий заразив Карсака оптимізмом іншого роду: контакт з представниками іншого життя в космосі не тільки можливий, а й обов'язково відбудеться.

Література

Гаков, Владимир. Возвращение космического робинзона // Ф.Карсак. Львы Эльдорадо. М.: АСТ, 2001. 704 с. [Классика мировой фантастики]. - С.: 695-701. Ф.Карсак. Бегство Земли. – М.: Молодая гвардия, 1972 – с. 368. Ф.Карсак. Горы Судьбы // Дорога воспоминаний. - М.: Мир, 1981 – с.318-370

САЛАМАТИНА О. О.

(Чорноморський державний університет імені Петра Могили)

ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ СУЧАСНОГО ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ІНТЕРВ'Ю

Стаття присвячена аналізу прагматичних особливостей сучасного публіцистичного інтерв'ю. Визначено передумови та етапи розвитку прагматики у лінгвістиці. Виокремлено й схарактеризовано основні компоненти прагматики інтерв'ю у пресі: комунікативний намір, прагматичну настанову, контекст і пресуппозицію.

Ключові слова: інтерв'ю, прагматика, інтерв'юер, респондент, адресант, адресат, контекст, комунікативний намір, прагматична настанова, пресуппозиція.

Саламатина О. А. Прагматический аспект современного публицистического интервью. Статья посвящена анализу прагматических особенностей современного публицистического интервью. Определены предпосылки и этапы развития прагматики в лингвистике. Выделены и охарактеризованы ее основные компоненты: коммуникативное намерение, прагматическая установка, контекст и пресуппозиция.

Ключевые слова: интервью, прагматика, интервьюер, респондент, адресант, адресат, контекст, коммуникативное намерение, прагматическая установка, пресуппозиция.